63. ԹԸԵՎԱՎԵՐ ԿԸՆԵԳՅԸ

Ընում ա, չընում մին մարթ, մին կնեգյ։

Էտ կնեգյը թրեվավեր ա ընում։ Ամման ցիրեկ տանան թռչում ա։ Էտ մարթը մին հետ եր ա կենում կնգյանը թրեվերը կյաղում, վար կարա վուչ ծմրկնեն թռչի, մնա տանը։

Քշրհանա կնեգյը եր ա կենում, վար ամման օրվա նման թռչի, քյնա՜ ծմակը, տեսնում ա վար թրեվերը տեղը չի։

Մարթին ասում ա. — Պա յրես քյրեզ ըսեցի հո՞ւչ, թա տհենց պան չանես, յրես գյուղում ըմ լհա՜ տրհենց ըս ըրալ, վար մընամ տանը, ինձ տեսնաս, ամմա լա՜վ չըս ըրալ։ Մհենգյ տու շատ նեղութունի յըս քըշլա՜կան։

Ընցնում ա մի քանե վախտ։ Էս կնեգյը հունցը տան կնեգյ, ճուրն ա քյնա՜մ, կյամ, տես-տեն ա քյրնա՜մ։ Լոխ տրեսնում ըն, վար շատ ղա՜շանգյ կնեգյ ա։

Խա՜բարը հըսնում ա էս երգյիրին թաքավերեն, վար. — Պա ասել չը՞ս, թաքավերն ապրած կենա, էս հի՞նչ շենումը, էս հի՞նչ մարթին տանը մին լա՜վ, սուրուն, շարմաղ կնեգյ կա, ամմա ընդրան սղական չի՞։ Նա թաքավերեն կսազի, խե՞ յըս թողում նա ընդրան ծեռքեն կենա։

Թաքավերը ծեն ա տամ էս մարթին, ասում. — Տու քա՞նի կլխանի յըս, վար իմ երգյիրումս տհենց գյոզա՜լ ըս պահում, առանց ինձ դուլյուղ ընելե։ Դե մրհենգյ հի՞նչ ըս ասում, քյրնա՜ կնեգյըտ պեր ըստեղ։

Էս մարթը հակառակվում ա, ասում ա. — Հինչ վար օղում ես, տամ, ամմա կնեգյես կարալ չըմ տամ, վար օղում ա հինչ ընում ա, ինի։

Թաքավերը մտածում ա, թա հի՞նչ փանդ սարքե, վար էս մարթին կընեգյը ինքյ օնե։ Մին քանի շատ տժար տեղեր ա ղարկում, համ էլ վախտ տընում, վար. — Ասած վախտս եկեր, եկեր, թա չէ կլոխտ կտրլական ըմ։

Քանի տեղ ղարկում ա, ասած վախտան էլ կանուխ ա կյամ։

Վերջը թաքավերը կանչում ա էս մարթին, ասում. — Քյըեզ մին պան ըմ ասում, թա էտ էլ կդարես աղադ ես, թա չէ, չէ՛։

Մարթն ասում ա. — Թաքավերն ապրած կենա, հինչու ասես պատրաստ ըմ։

Թաքավերն ասում ա.— Քու առաչիտ մին պայման ըմ տընում։ Քյնա ընդեղ, գյուղում չըմ վը՞րդեղ, պեր էն պանը, գյուղում չըմ հի՞նչ ա, թա կըդարես, կընեգյըտ քյըեզ հալալ ա։

Թաքավերն օղում ար, վար տրան հենց տեղ ըղարկե, վար էլ ետ չի տառնա, ինքյն էլ ընրա կնեգյը յըր օնե։

Մարթը կյամ ա նստում տանը, ըեքյեփ, սկսում մտածելը։

Կնեգյը ետ ա տառնում հըրցնում. — Հը, խե՞ ըեքյեփ ես, հի՞նչ ա պըտահալ։

Մարթը ասում ա. — Դե թաքավերը ինձ սըհենց պայման ա ասալ, մընգյէլ գյուղում չըմ, թա հի՞նչ անեմ։ Ասում ա. «Քյընա ընդեղ, գյուղում չըմ վը՞րդեղ, պեր էն պանը, գյուղում չըմ հի՞նչ ա»։

Կնեգյն ասում ա. — Տեսա՞՞ր, վար քյըեզ ըսեցե... Քել էս յայլուխըս, վեր տըժեր ընգնիս, քեթըտ կսըրփիս, վեչ մին պան էլ ա ընանական չի՞։

Ասում ա, մին լավ նախշուն յայլուխ, վար նրա նմանն էլ ըշխարհքումս ըլալ չի, տուս օնում, տամ ընդրան ասում. — Դե քյընա, պարի ճընապար։

Մարթը քյընամ ա քյընամ, առաչը մին պալատ ա կյամ։ Նի յա մընում հսարեն մաչը, մարթ չի կա, փալաքյանավը եր ա ընում, նի մընում տընները, վեչ մին մարթ, վեչ մին պան չի կա, ամմա տընները լավ սարքած ա ընում։ Վերջը քյինում ա տեսնում մին ութաղում մին իրեք կլխանե օշափ քոն ըլած։ Ըտեղ մըխրե կենում ա։

Օշափը եր ա կենում, ասում. — Էս հի՞նչ մաղա յա եկալ, ըսոր էլ տրանավ յոլա կըքյնանքյ։

Օղում ա, թա օտե, էտ մարթը կնգանը տված յայլուխը մետրն ա քըցում, տուս օնում քեթը սրփում, օշափը տեսնում ա յայլուխը, ճընանչում։

Ասում ա. — Պա էս յայլուխը քյրեզ տըվողը մեր կուճուր քերն ա՞, էս ա վերքան վախտ ա, նրանա խարար չանենքյ, տու հո՞ւ վրս, վար քյրեզ ա տըվալ։

Նա ասում ա. — Դե յրես ընդրա մարթն ըմ, քյընամ ըմ տըհենց պանու հետա...

Օշափն ասում ա. — Դե էս ըշխարքըմըս հիշքան թըռչող կենթանի կա, նահանց թաքավերն ըմ, կանչիմ կյան, թա նահանք գյըդացեն, գյըդացեն, թա չէ, չէ։

Կանչում ա հիշքան թըռչող ղուշ կա, նահանց անա հըրցնում, ամմա վեչ մինը գյուգում չի, թա վըրդեղ ա, հինչ պան ա՞։

Էտ օշափը ասում ա.— Դե քյնա, առաչըտ մին մեծ պալատ ա կյլական։ Ընդեղ մին հենդյ կլխանի օշափ կա, ըն էլ ինչանա մեծ քերն ա, քյնա ընդրա կոշտը, հըրցրու։

Էտ մարթըտ շատ ա քյունում, խրեդյ ա քյունում, առաչը մին մեծ պալատ ա կյամ։ Քյունում ա, նի մըննում պալատը, տեսնում մին հենդյ կլխանե օշափ ա կյամ սկսում ա ճուր հեռ ածելը, վար էտ մարթեն իփի, օտե։ Էտ մարթը տուս ա օնում յայլուխը քեթը սրփում։ Օշափը տեսնում ա, ճնանչում, վար տա ուրան քվերը յայլուխն ա, էլ վեչ մին պան չի անում։

Հրցնում ա, թա. — Պա թո՞ռն ըս քյունում։

Մարթն ասում ա. — Դե սըհենց-սըհենց պանու հետա յըմ քյունում, հղեցը ծեր քվորը պըտահալ ըմ, ծեն ա տվալ, լոխ թռչող ղուշերը, ծըմակեն ջանավարնեն եկալ ըն, հըրցրալ ա վեչ մինը դյըդացալ չի՞, մընգյել լհա քյունում ըմ տեսնամ վըրդեղ ըմ հըսնում։

Էս օշափըս ասում ա. — Դե յրես էլ ըշխարքումս հինչքան ցմաքումը ապրող հեյվան կա, նահանց թաքավերն ըմ, կանչիմ կյան, հըրցընիմ, տեսնամ նահանք կըդյիդա՞ն, թա՞ չէ։

Կանչում ա ցմաքումը ապրող հինչ հեյվան կա, թա մեծ, թա կուճուր, կյամ ըն, հրցնում ա, ամմա սահանք դյուդում չըն, թա ըտա հի՞նչ պան ա։

Օշափը ըստեղաս էս մարթիս հըղե յա քցում, համ էլ ասում.

— Դե քյնա, մեր մեծ քերը էնա ըռաչիտ մին պլատում։ Քյնա ընրա կոշտը, ռալքյաս նա գյիդա։

Ըստեղաս էլ էս մարթըս հըղե յա ընում։

Շատ ա քյընամ, խրեդյ ա քյընամ, տեսնում ա մին մեծ պալատ Ենկու առաչը։

Պատ ա տամ հըսարավը, դըրրըղան քըթանում, նի մըննում,

քյունում եր ինում, ամման օթաղ նի մննում, տեսնում վեչ մին մարթ չի կա՞։

Մին խիլլա՞ վար կենում ա, մին զորբա ըրոտուց, ղըռղրռոց ա լըսում։ Տուս ա կյամ եշում, տեսնում մին օշափ ա կյամ։ Էտ օշափը հենց բեշիթ ա կյամ, վար սաղ աշխարքըս ըրոտում ա, համ էլ թողան երգյինքյը թուխպալ ա։ Էս օշափը կյամ ա, կյամ, հրսնում պալատը, տեսնում ըստեղ մին մարթ, օղում ա վար էտ օխտը կլխանե օշափը էտ մարթեն կոլ տա, ամմա էս մարթըս կնգանը տուված յայլուխը տուս ա օնում, քեթը սըրփում, օշափը տեսնում ա, ճնանչում։

Ընրան պչպչորում ա, ղոնաղ անում, վերչումը հրցնում ա, թա պա. — Թո՞ն ըս քյընա՞մ, հի՞նչու վրս շոռ կյամ։

Էս մարթըս ասում ա, վար դե սըհենց պա՞նու յըմ քյնա՞մ, թաքավերը իմ ըռաչիս սըհենց պա՞ն ա տըրալ, լհա յրես էլ չըմ գյուդում, թա՞ թոռն ըմ քյընա՞մ, հրղեցը քուվորցտ պըտահալ ըմ նահանք էլ չըն գյուղում։

Օշափըն ասում ա. — Դե յրես էլ աշխարքումս հիշքան ճըրում ապրող հրյվննի կա, նահանց թաքավերն ըմ։ Մեն տամ, լոխճան հրրցնեմ, տեսնամ, թա՞ տհենց պա՞ն ընի, նահանք պտի գյիդա՞ն, ասեն։ Կանչում ա։ Հինչքան վար ճըրում ապրող հեյվան կա, կյամ ըն, լոխճան հրրցնում ա, վեչ մինը գյուդում չի։

Օշափը հրցնում ա, թա. — Լոխըտ ըք եկա՞լ, թա՞ չէ։

Ասում ըն.—Լոխ ընք եկալ, մնացալ ա մին կյեռթնուկ, էնա ընրա վրեննը կաղլեգյ, կըրացալ չի կյա։

Ասում ա. — Քյընացեքյ ընդրան էլ պիրաք ըստեղ։

Քյունում ըն պիրում։ Օխտը կըլխանե օշափը ըտրանա հրցնում ա։

Նա ասում ա. — Ըստեղավ քյրեցաք, ծմակեն մեչ տեղը մին պա՞ց տեղ ա ընննա՞կան։ Էն պա՞ց տեղեն կոխկումը էնա մին տոն կա, էս տանը մին զբաղումը՝ մին թուրուն։ Կըքյընա՞ս, կըքյընա՞ս նի մրննես էն թուրունը, տրանա տեղը տու վրս գյուգում։

Էս մարթը քյնա՞մ ա, քյնա՞մ, հրսնում ա էտ տոնը, թուրունը քյրթա՞նում, նի մրննում մաչը։

Ըստեղ վար մին խիլլա՞ կենում ա, տեսնում ա մին օշափ եկու նի մտավ էտ օթաղըտ, ստոլեն քըշտեն մին տաբրետկու յրա նստից, ասից. — Ա՛ Ջըհան, սուփրան քցե։

Հինչ ուտելի, խմելի կա, կյամ ա ստոլեն իրեսը ուրա՞ն սարքավը լըցնում։

Օտում ա, քուշտանում, մեհետ էլ ասում. — Ա՛ Ջըհան, սուփ-

րան հրվաքե։— Հինչ վար մնացալ ար ստոլեն, ինքյը-ինքյը հրվաքվում ա, կորչում։

Վար մի քանի հետ տհենց տեսնում ա, մին օր էլ վար օշափը կյամ ա, օտում, քյունում, նրանա ետը, ինքյը քյունում ա էն տարրետկեն նստում, ասում.

— Ա՛ Ջրհան, դե կոզի յրես քյրեզ տեսնում չըմ, եր կալ մին ստաքան արաղ տու, մինն էլ յրես, մին կյենաց խմինք։

Ջրհանը եր ա օնում ստաքանը, համ էլ ասում. — Էս ա յրես հարուր տարե յա էս օշափես քշտեն ուրաշն սրհենց ծառայում ըմ, հալա նա մին դոնում էլ չի ասալ, թա էտ մին ստաքանտ էլ տու խըմե։ Դե վար տու մին դոնում ըս եկալ, ինձ համեցեք՝ ըս անում, էլ յրես ըստեղ կենալ չը՞մ։ Ցրես քյրեզ նրհետ կկյամ, քյրեզ կծառայիմ։

Էս մարթըս համաձայնվում ա, Ջրհանեն յոր օնե, ամմա ասում ա. — Պա տինինքյ թա տու ինձ նրհետ կյամ ըս, յրես հի՞նչ գյիդամ, թա ինձ նրհետ ը՞ս, թա չէ, ախեր տու ըրևում չըս։

Ջրհանը ծծաղում ա, համ էլ ասում. — Արխային կաց։ Ցրես առաչ կընգնիմ, տու վէլ հետաս եկ, ինձանա փոնած։

Սահանք մին օր եր ըն կենում, հրդե ըլնում։ Շատ ըն կյամ, խրեդյ ըն կյամ, կյամ ըն տեսնում մին տեղ օխտը մարթ ամեն մինին բոյը կես մետր։ Սահանց քշտեն էլ մին օրիշ մարթ բոյը չորսըհենգյ մետր։

Սահանք հըրցնում ըն էս օխտը մարթին անա, թա. — Էտ խե՞ծեր բոյը էտքան ա, ամմա էն մինինը՝ էնքան։

Էս օխտը մարթն ասում ըն. — Մունք հինչա ծնվալ ընք, էս մարթիս հետի յընք աշխադում։ Տեսնում ըք էսչանք փաղըս, լոխ մունք ընք կըտորում։ Օրական մունք ամեգյը հարուր սաչեն փաղ ընք կըտորում։ Մրեզ էնքան թակալ ըն, պինըցրալ, մնացալ ընք սրհենց։

Էս մարթըս ասում ա. — Մրեզ ինձ նրհետ տանեմ, կկյա՞ք։

Նահանք էլ ասում ըն. — Հա, կկյանք, թաքյի մրեզ կոշտ պահես։

Էս մարթն ասում ա. — Ա՛ Ջրհան, մին սուփրան քցե։

Սուփրան ամեն հինչավ լսնվում ա։

Ասում ա. — Դե կերեքյ։

Օտում ըն քշտանում, ամեգյը ուրանց կացենը յոր օնում, սահանց նրհետ հրդե ընում։ Վըրդեղ սովածանում ըն, Ջրհանը տահանց հաց ա տամ։

Կյա̈մ ըն, կյա̈մ, տեսնում ըն մին տեղ մին մարթ, կարկաժ ա ծախում։ Հըրցնում ըն, թա տեսնաս կըրկաժին մինը հի՞նչու վա։

Ծախողը ասում ա.— Մինը տասը հըզեր մանեթ ա։

Ասում ա.— Ա՛յ մարթ, մին կարկաժը հի՞նչ ա, վար էտքան թանդյ ըս ծախում։

Կարկաժ ծախողն ասում ա.— Սա կարկաժ չի, սրա մեչը լիգյը զորք ա, ո̈ւրա̈ն թոփավը, թո̈ւվա̈նգյավը։

Ասում ա.— Հը՛, դե նշանց տու։

Նշանց ա տամ։ Մին կուճուր ծակավ սկսում ըն մըրչեմնի տո̈ւս տա̈ռնա̈լը, ետնան զորք ըն տա̈ռնո̈ւմ, փըլյադավեր, թոփավ, թվա̈նգյավ։ Մըհենգյ էլ հրամման ա տաս, կյամ ըն էլհա մրչեմնի տա̈ռնո̈ւմ, նի տա̈ռնո̈ւմ էն կըրկաժեն մեչը։

Էս մարթըս հախը տամ ա, էս կարկաժը ինքյ օնում։

Ինքյը, Ջըհանը, էն օխտը մարթը, կարկաժը յոր ըն օնում, կյամ։

Կյամ ըն ո̈ւրա̈նց շենան մուտանում։ Խա̈բա̈րը կյամ ա, վար էս ըրո̈ւգյո̈ւնըս թաքավերը էտ մարթին նշանածը տանում ա։

Կյա̈մ ըն շենին ղըրաղեն հրաման տամ, կըրկաժեն մաչան ամեն տեսակ զորք ըն տո̈ւս կյամ, շենավը պատ ընցնում։ Էն օխտը մարթրն էլ ամեգյը հա̈րո̈ւրո̈ւ տեղակ, էրկու հա̈րո̈ւր սաշեն մին օրումը փադ ըն կտըրում, սաղ շենին չորս ա̈նգյո̈ւնը պատ քըցում։ Ջոր-քըն էլ ընդըրա քըմակավը։

Պատ ըն քցում, պըրծնում, փա̈դը նի կցնում։ Խա̈բա̈րը հըսնում ա թաքավերին, վար սաղ շենին չըրսըպո̈ւլլո̈րը կրակ ըն տուվալ։ Էս վախտըս էլ էս մարթը, մընգյ էլ Ջըհանը կյամ ըն շենը, ո̈ւրա̈նց տոն, տեսնում թաքավերը օղում ա, վար ո̈ւրա̈ն կընեգյը տանե։

Ասում ա.— Թաքավերն ապրած կենա, ասածըդ կըդարալ ըմ, ամմա տո̈ւ տըմա̈ցալ չըս, վար կյամ։

Ասում ա.— Բա հո՞ր ա էն պա̈նը, վար պիրալ ըս։

Էս ըսելին նըհետը, Ջըհանը մին էրկու չըմփալախ ա տամ, համ էլ ասում.— Հատե էտա ըստեղ։

Ջըհանը թաքավերեն ըսպանում ա, ինքյը էտ մարթին կնեգյը տա̈ռնում։ Ջըհանը հենց էտ մարթին թևավուր կնեգյն ար, քթա̈վ։ Կնեգյը տեռնում ա, թաքուհի, մարթը՝ թաքավեր, էս օխտը մարթըս թաքավերեն ծառանին, կարկաժըն էլ պահում ըն հունցու զորք։

Ուստուծանա իրեք խընձո̈ր վեր ըննի. մինը՝ ինձ, մինը՝ քյըեզ, մինն էլ, վըրդեղ մին դո̈ւզ մարթ կա, ընդրան։